

*HET KNIPSCHEEORGEL
te ZANDVOORT*

Inhoudsopgave

Voorwoord

1. De ingebruikname van het Knipscheerorgel in de Protestantse kerk te Zandvoort op 16 december 1849
2. De geschiedenis van dit Knipscheerorgel van 1849 t/m 2006
3. Restauratie activiteiten in 2006-2008
4. De familie Knipscheer

Bijlage 1: verantwoording donaties en inzet

Verantwoording documentatie

Voorwoord

Op maandag 18 september 2006 zijn de bekende Orgelbouwers Pels & van Leeuwen uit 's Hertogenbosch gestart met het ontmantelen van het Knipscheerorgel in de Protestantse kerk te Zandvoort. Dit gebeurde onder toezicht van de vaste bespellers van dit orgel waarbij ook het glas geheven werd. Na 18 maanden restauratiewerk is het orgel op 24 maart 2008 weer in gebruik genomen.

foto: Heert Jan van Keulen

v.l.n.r. G. van Zwieten de Blom, H. van Amerom, M. v.d. Meulen-Heijink, C. Verschoor, A. Bergwerff en P. Waerts

De totale kosten van de restauratie van het orgel en balgenkamer bedroegen ruim € 320.000,=. Hiervan is door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg € 184.000,= gesubsidieerd. Het college van Rentmeesters had in de afgelopen jaren al een bedrag gespaard van ca. € 50.000,=.

De "Stichting Restauratie Knipscheerorgel" die belast was met het verzamelen van de ontbrekende ca. € 86.000,=, bestond uit: Jan Keizer, Pieter Joustra en ondergetekende.

De start van deze geldinzamelingsactie was op 7 september 2006. Reeds na negen maanden was het bedrag binnen. Hartverwarmende reacties hebben wij mogen ondervinden. Wij zijn de vele donateurs, hulpverleners, vrijwilligers en schenkers van materiele zaken bijzonder dankbaar voor hun hulp

Minke van der Meulen-Heijink, voorzitter

Hoofdstuk 1

De in gebruikname van het Knipscheerorgel in de Protestantse kerk te Zandvoort op 16 december 1849

Het Knipscheerorgel in de monumentale Dorpskerk aan het Kerkplein in Zandvoort is op 16 december 1849 officieel in gebruik genomen.

Het is het eerste orgel in het, eveneens in 1849 in gebruik genomen, nieuwe kerkgebouw van de Hervormde gemeente Zandvoort (sinds 2005 Protestantse gemeente Zandvoort geheten).

Gebouwd tegen de oude toren, die op zijn beurt in 1618 werd herbouwd, bevindt het huidige kerkgebouw zich op de plaats, waar al voor de Reformatie een bedehuis stond, gebouwd in 1493 en gewijd aan de heilige Agatha en Adrianus.

Volgens niet vast te stellen informatie, moet er in de 14^e eeuw ook een kerkgebouw op die plek hebben gestaan.

In 1848 werd met de bouw van het huidige kerkgebouw begonnen en op 1 juli 1849 werd de kerk officieel in gebruik genomen.

Al eerder was de opdracht gegeven tot de bouw van een orgel in de nieuwe kerk. Reeds op 4 oktober 1846 verscheen in het tijdschrift "De Boekzaal der Geleerde Wereld" (*Boekzaal der Geleerde Wereld, Amsterdam, oktober 1846, band 21, pp 518-519*) het bericht dat de "Wel Ed. Heer Arent Eliza Santhagens, ter nagedachtenis aan zijn overleden echtgenote, een bedrag van vierduizend gulden geschonken had, om daarvoor een orgel te laten vervaardigen in de kerk van de Nederlandse Hervormde gemeente te Zandvoort."

De heer Santhagens, een koopman uit Amsterdam en vriend van de "leeraar" dominee C. Swalue, pleegde des zomers zijn vakantie in Zandvoort door te brengen. De opdracht tot bouw werd gegeven aan de Amsterdamse orgelmaker Hermanus Knipscheer II.

(Leegwater noemt in zijn boek een totaalbedrag van fl. 4.500.- inclusief schilder-en verguldwerk. Gerard Leegwater; De orgelmakers Knipscheer, Utrecht, 1993)

Onder de kap van de middentoren prijkt noch immer in bladgouden letters het woord "Geschenk", echter zonder de naam van de gever.

Na oplevering van het nieuwe kerkgebouw werd het orgel geïnstalleerd. De inwijding vond plaats op 16 december 1849, in een dienst waarin ds. C. Swalue voorging. Het orgel werd bespeeld door J.P. Schumann, organist van de Bavokerk te Haarlem. Dhr. Schumann had reeds op 13 december 1849 het orgel geëxamineerd, en "in de beste orde bevonden".

(Deze verklaring van J.P. Schumann, na het examineren van het orgel, bevindt zich in het archief der Hervormde Gemeente te Zandvoort.)

De gulle schenker van het orgel dhr. A.E. Santhagens heeft deze inwijding niet meer mogen meemaken. Hij overleed in 1848 aan de pest.

In het weekblad "De Hervorming" van 3 januari 1850, vinden wij het volgende verslag van die officiële ingebruikname:

Heden was het voor de Hervormde Gemeente alhier een zeer zeldzame en hoogst aangename feestdag. Het orgel, haar ten jare 1846, door den Heer Arent Eliza Santhagens geschonken, werd in een plegtige Godsdienst oefening, Gods toegewijd. Zeer velen van elders, vooral van Haarlem en Amsterdam, vele aanzienlijken en leden van Gedeputeerde Staten dezer Provincie, vereerden ons orgelfeest met hunne tegenwoordigheid. Door hen zelfs in den winter, in ons midden te zien, werd onze vreugde zeer verhoogd; de meesten hunner zijn onze geachte weldoeners.

Zoodra onze geliefde Leeraar Ds. C. Swalue op den preekstoel gekomen was, werd der vergadering voorgelezen Psalm 100 en Ef.: 18b, 19, en 20. Zonder orgelspel zong nu de gemeente Ps. 84:1. Na eene zeer korte voorafpraak, werd het speeltuig, in een hartelijk dankgebed, aan God toegewijd. Daarop zongen allen, voor het eerst met orgelspel Gez. 2:1.

De Leeraar las tot tekst Psalm 150. Na een korte behandeling van het eerste deel, werd gezongen Ps. 150:1. Na het vervolg, waarin ook Gods grootheid en liefde, blijkbaar in de overgave van zijnen zoon Jezus Christus, ontvouwd was, Gez. 4: 3,8. Hierna Ps. 150: 2,3.

Na het 2de gedeelte werd gesproken over den edelen gever van het orgel, reeds ten vorige jare te Bad-Ems overleden, en over zoovelen, dezen zomer alhier aan de vreesselijke ziekte bezwiken, die allen evenzeer gewenscht hadden dezen feestdag te zien, Gez. 182: 1,4.

De inleiding op deze verzen, door de diepste orgeltonen, werden allen zichtbaar. Welkom waren deze woorden allen, want er was van de gemeente niemand, die niet naast het kerkgebouw, de rustplaats zijnen dooden had. De weemoed vond in tranen lucht en daardoor mogten de volgende Hallelujahs, met meer onbeklemde borst gezongen worden. De woorden van dit Gezang en de wijze, de aandoenlijke wijze, waarop gezongen en gespeeld werd, maakten een diepe indruk tot ware stichting.

Na zijn boodschap, waarin de Leeraar aantoonde, dat het orgel niet aléén dient om voor te zingen, maar voornamelijk om, door mee te zingen, het godsdienstig gevoel te verhoogen en het hart te verheffen, en dat men dus met het orgel God loven moet, verzocht hij der vergadering om met 61 catechisanten, te mogen zingen Gez. 83.

*Toen het laatste couplet geëindigd was, waarvan de laatste woorden:
"God, die blijde klanken, zijn om U te danken"*

Juicht Hallelujah, zet orgel, zet 't nu voort", viel het orgel onmiddellijk in met een breed en luisterrijk Hallelujah, een gedeelte uit de "Schepping" van Haydn. Daardoor werd allen godsdienstige stemming hoog opgevoerd en verkreeg elk de blijde overtuiging, dat reeds een gedeelte der gemeente wel voorbereid was, om veel genot van het orgel te hebben.

Nu mogten allen wederkeren naar hun huis, prijzende en verheerlijkende God over alles, wat zij gehoord en gezien hadden.

De heer J.P. Schumann; organist van het groote Haarlemsche Orgel heeft het orgel bespeeld en als het den grijzen orgelspeler aan lauweren ontbrak, zouden wij hem die gaarne vlechten, zijn bespelen van het orgel was allervoortreffelijkst, ver boven onzen lof.

De vervaardiger van het speeltuig is de Heer H. Knipscheer II, orgelmaker te Amsterdam. Als het noodig ware, dan zouden wij hem ten sterkste aanbevelen, maar betere aanbeveling dan de onze, is zijn werk, dat bij het onderzoek door een zeer deskundige, in de hoogste mate geroemd is, als een zeer voortreffelijk gemaakt en zeldzaam welluidend speeltuig. Alzoo de hoogste lof den vervaardiger.

Gaarne eindigen wij dit bericht, met de mededeeling, dat de hand der liefde op den dag waarop het nieuwe Bedehuis Gode werd toegewijd (1° juli 1849) die honderd guldens schonk voor het orgel en de broederlijke hand onlangs nog eene gelijke som, opdat het ook aan het oog voldoen zou.

Het is dus geschilderd wit porcelein met goud afgezet en prijkt met een opschrift n.l. "Geschenk".

(weekblad "De Hervorming" van 3 januari 1850)

Het oorspronkelijke bestek en het oorspronkelijke contract zijn niet in het archief der Hervormde Kerk bewaard gebleven. De dispositie van het instrument wordt echter wel vermeld in "de Boekzaal", gewijd aan de ingebruikneming van het orgel.

Boekzaal der Geleerde Wereld, Amsterdam, januari 1850, band I, pp 94-97.

Manuaal/Hoofdwerk C-f3

1. Bourdon	16 voet middelbare mensuur in de bas eikenhout, discant metaal.
2. Prestant	8 voet van gepolijst tin in het front middel
3. Roerfluit	8 voet de 12 onderste tonen eikenhout,
de overige metaal.	
4. Trompet Bas/Disc.	8 voet corpora metaal; opstaande tongen
5. Octaaf	4 voet metaal
6. Quint	3 voet metaal
7. Super Octaaf	2 voet metaal.
8. Mixtuur III-IV-V Bas/Disc.	2 voet metaal en 3,4,5 pijpen sterk
9. Cornet IV Disc.	4 pijpen sterk.

Bovenwerk C-f2

1. Bourdon	8 voet in de bas eikenhout, discant metaal
2. Gemshoorn	8 voet metaal
3. Viola di Gamba	8 voet van tin vervaardigt, te beginnen met kleine C, het onderste Octaaf in de gemshoorn, sprekende.
4. Prestant	4 voet metaal
5. Dwarsfluit	4 voet baseikenhout, discant metaal
6. Woudfluit	2 voet metaal
7. Dulciaan	8 voet corpora metaal; openstaande tongen

Pedaal C-d1

1. Bourdon	16 voet widest mensuur
------------	------------------------

Algemeen

Twee manuaalafsluitingen

Twee trekkoppelingen

Geen tremulant

Groote ventil

Calcante schel

Vier blaasbalgen

Het clavier loopt van C tot F

Het oorspronkelijke bestek en het oorspronkelijke contract zijn niet in het archief der Hervormde Kerk bewaard gebleven. De dispositie van het instrument wordt echter wel vermeld in "de Boekzaal", gewijd aan de ingebruikneming van het orgel.

Boekzaal der Geleerde Wereld, Amsterdam, januari 1850, band I, pp 94-97.

Manuaal/Hoofdwerk C-f3

1. Bourdon	16 voet middelbare mensuur in de bas eikenhout, discant metaal.
2. Prestant	8 voet van gepolijst tin in het front middel
3. Roerfluit	8 voet de 12 onderste tonen eikenhout,
de overige metaal.	
4. Trompet Bas/Disc.	8 voet corpora metaal; opstaande tongen
5. Octaaf	4 voet metaal
6. Quint	3 voet metaal
7. Super Octaaf	2 voet metaal.
8. Mixtuur III-IV-V Bas/Disc.	2 voet metaal en 3,4,5 pijpen sterk
9. Cornet IV Disc.	4 pijpen sterk.

Bovenwerk C-f2

1. Bourdon	8 voet in de bas eikenhout, discant metaal
2. Gemshoorn	8 voet metaal
3. Viola di Gamba	8 voet van tin vervaardigt, te beginnen met kleine C, het onderste Octaaf in de gemshoorn, sprekende.
4. Prestant	4 voet metaal
5. Dwarsfluit	4 voet baseikenhout, discant metaal
6. Woudfluit	2 voet metaal
7. Dulciaan	8 voet corpora metaal; openstaande tongen

Pedaal C-d1

1. Bourdon	16 voet widest mensuur
------------	------------------------

Algemeen

Twee manuaalafsluitingen

Twee trekkoppelingen

Geen tremulant

Groote ventil

Calcante schel

Vier blaasbalgen

Het clavier loopt van C tot F

Ook in de dispositieverzameling van Broekhuizen is het Zandvoortse orgel beschreven:

"Het orgel in de kerk der Hervormde gemeente aldaar, is een geschenk van den heer Arend Elisa Santhagens van Amsterdam. Gemaakt en voltooid in 1849 door Hendrik Knipscheer, orgelmaker te Amsterdam. Geëxamineerd door de heer J.F. Schumann, organist te Haarlem. Ingewijd door den leeraar C. Swalve den 16^e december 1849. De kast zelve is welgeordonneerd; kostbaren eenvoudigheid is zijn sieraad, is fraai geschilderd en met goud afgezet. Heeft te samen fl. 4.500,- gekost. Heeft 17 stemmen, twee handclavieren (van) 4 ½ octaaf, vrij pedaal en vier groote blaasbalgen".

George Hendricus Broekhuizen Senior, Orgelbeschrijvingen (handschrift ca 1850-1862), uitgegeven te Amsterdam, 1986

Zowel Broekhuizen als De Boekzaal noemen de Trompet 8 vt van Manuaal met doorslaande tongen. Voorts noemt Broekhuizen de samenstelling van de Cornet V sterk, in plaats van IV sterk elders.

Ook in de dispositieverzameling van Grégoir wordt het orgel te Zandvoort vermeld, met gelijkkluidende dispositie.

E.G.J. Grégoir, Histoire de l'orgue, suivre de la biographie des facteurs d'orgue et organistes néerlandais et belges, Anvers 1865.

Ook in de dispositieverzameling van Van 't Kruijs is het Zandvoortse orgel opgenomen; het orgel blijkt te zijn uitgebreid met een Fagot 16vt op het Pedaal. Onduidelijk is vooralsnog wanneer de uitbreiding heeft plaatsgevonden.

De informatie van Van 't Kruijs is in elk geval betrouwbaar, aangezien het register Fagot 16 vt tot 1952 deel heeft uitgemaakt van de pedaalbezetting.

Hoewel Knipscheer bij grotere orgels vaker een Fagot 16vt op het Pedaal disponeerde, (*Amsterdam, Hervormde Eilandskerk 1844; Winkel, Hervormde kerk 1862, Fagot 16vt gereserveerd*), is het onwaarschijnlijk dat dit register deel uitmaakte van de dispositie in 1849; in dat geval zouden de bronnen van De Boekzaal, Broekhuizen en Grégoir dezelfde omissie laten zien.

Hoofdstuk 2

De geschiedenis van dit Knipscheerorgel van 1849 - 2006

Het onderhoud van het instrument in de jaren en decennia na de oplevering blijven in handen van Hermanus Knipscheer II. In 1865 treedt Adrianus Mar.Theod. van Ingen in dienst bij Knipscheer. Vanaf dat moment wordt het onderhoud in potlood beschreven aan de binnenzijde van de orgelkas, aan de frontzijde boven het buitenste middenveld.

"vanaf het jaar 1866 is dit kerkorgel gestemd en onderhouden door A.M.T. van Ingen, orgelmaker te Haarlem".

Uit deze notitie blijkt dat deze eerst na 1892 is genoteerd, aangezien van Ingen toen pas woonachtig was te Haarlem, daarvoor te Amsterdam.

Voorts de data van de stembeurten (tweemaal per jaar!)

29-30-31	maart	1868
13-14-15	october	1868
22-23-24	maart	1869
1-2-3	november	1869
11-12-13	april	1870
9-10-11	november	1870
Gerepareerd en schoongemaakt		
19 juni tot 22	juli	1871
22-23-24	november	1871
17-18-19	april	1872
28-29-30	october	1872
8-9-10-11	april	1873
15-16-17	december	1873
15-16-17	april	1874

etcetera, het orgel wordt tweemaal per jaar gedurende drie dagen gestemd.

Voorts de aantekening: "Eigen zaak 1875", daarmee verwijzend naar de overname van de zaak van Hermanus Knipscheer II, na diens overlijden op 24 februari 1874.

- In 1878 wordt het orgel schoongemaakt en gerepareerd van 3 februari tot en met 17 april.
- In 1890 wordt het orgel schoongemaakt van 30 april tot 21 mei, en voorts nog gestemd in november 1890.

- In de jaren 1891 tot en met 1902 wordt het orgel tweemaal per jaar gestemd.
- In 1903 wordt het orgel schoongemaakt van 9 maart tot 11 april, en voorts nog gestemd in november 1903.
- In de jaren 1904 tot en met 1907 wordt het orgel tweemaal per jaar gestemd.
- Vanaf het jaar 1908 wordt het orgel gestemd door Karel Pieter van Ingen, de zoon van A.M.T. van Ingen. In de jaren van 1908 tot en met 1912 tweemaal per jaar.

Van Ingen senior schrijft de volgende notitie:

"vijfenvertigjarige dienst vervolgd door mijn zoon

K.T. van Ingen.

"Bereid uw huis want gij zult sterven! Memento mori"

- In februari 1912 wordt het orgel opnieuw geschilderd, blijkens een aantekening aan de binnenzijde van de paneeldeur van de orgelkas (links, naar het orgel toe gezien)
"Orgel geschilderd K.v.d. Mast, Febr. 1912"
- In de jaren 1913 tot en met 1917 wordt het orgel tweemaal per jaar gestemd.
- Voorts wordt het orgel schoongemaakt van 22 januari tot 26 februari 1918, en vervolgens gestemd in april en in november 1918. Van dit groot onderhoud is het contract in het archief bewaard gebleven.

Het feit dat de tongwerken van de beide klavieren geheel onbruikbaar waren geworden, zou hiermede van doen kunnen hebben.

- In de jaren 1919 tot en met 1922 wordt het orgel tweemaal per jaar gestemd.
- De laatste aantekening in de orgelkas is de volgende:
1 mei 1922 overleed den heer A.M.T. van Ingen in den ouderdom van 79 jaar,

Over het onderhoud in de jaren na 1922 is weinig bekend. Vermoedelijk bleef het orgel nog enige tijd in onderhoud bij K.P. van Ingen.

Onduidelijk is wanneer het orgel werd voorzien van een elektrische windmachine. In ieder geval na 1918, aangezien Van Ingen in zijn contract nog melding maakt van de noodzaak van een orgeltrapper tijdens de werkzaamheden.

In de oorlogsjaren wordt het kerkgebouw buiten gebruik gesteld en is de kerk en het orgel onderhevig aan verval. Als gevolg van kapotte ramen, hebben weer en wind vrij spel in kerkruimte en orgel. Een restauratie is hard nodig. Bovendien was een verandering in opvatting ontstaan en zocht men een orgelklank die meer in de stijl van de barok paste.

In de jaren 1951-1952 volgt een restauratie door Willem van Leeuwen te Leiderdorp.

(over het jaartal van de restauratie bestaat onduidelijkheid: Bolt noemt het jaartal 1946, evenals in een brochure over het orgel gemaakt door P.v.d. Mije. Leegwater houdt het op 1952; Bolt schrijft bovendien een aantal werkzaamheden toe aan deze restauratie)

Bij deze restauratie worden de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- restauratie van de windladen van Hoofdwerk en Bovenwerk: de laden worden voorzien van het toen pas uitgevonden VEKA-systeem.
- aanleg van nieuwe speelmechanieken, met gebruikmaking van oude onderdelen.
- aanpassing van de windvoorziening
- wijziging in de dispositie: op het Pedaal wordt de Fagot 16' vervangen door een nieuwe Octaafbas 8vt, de Bourdon 16vt wordt voortaan Subbas 16vt genoemd; op het Bovenwerk wordt de Gemshoorn 8vt vervangen door een nieuwe Gemshoorn; de dwarsfluit 4vt wordt vervangen door een nieuwe Open fluit 4vt; de Dulciaan wordt vervangen door een Kromhoorn 8vt.
- een nieuw inspringend pedaalklavier wordt gemaakt en een nieuw inspringend knieschot.
- de intonatie wordt gewijzigd en aangepast aan de smaak van de tijd; voetgaten worden vergroot, kernspleten worden vernauwd, de winddruk vermoedelijk verlaagd.

De werkzaamheden werden uitgevoerd voor een bedrag van fl. 13.000,-. De oplevering was op 5 maart 1952.

In de jaren na de restauratie door Van Leeuwen wordt het orgel door Van Leeuwen in onderhoud gehouden. Aan de binnenzijde van de paneeldeur van onderkas (links, naar het orgel gezien), bevindt zich een aantekening in potlood betreffende het onderhoud:

"Gestemd op 18-19 December 1959 door C.v.d. Wijden uit Dordrecht en H. Vink Jr. uit Leiderdorp, in dienst van W. van Leeuwen, Leiderdorp.

Onduidelijk is door wie het orgel in de jaren na 1967 is onderhouden. In deze periode is een aantal registerwijzigingen doorgevoerd, die eerder zijn toegeschreven aan de restauratie van Van Leeuwen, in 1952. de Gemshoorn 8vt van het Bovenwerk is hierbij vervangen door een Scherp III sterk; de Open fluit 4vt is vervangen door een Speelfluit 4 vt.

Uit de correspondentie blijkt dat er in 1973 problemen zijn met het VEKA-sleepsysteem. Op verzoek van de Kerkvoogdij is door de Orgelcommissie der Nederlandse Hervormde Kerk een onderzoek gedaan en een rapport en advies opgesteld.

Brief van de Orgelcommissie der Nederlandse Hervormde Kerk aan het College van Kerkvoogden der Hervormde Gemeente te Zandvoort, gedateerd 10 augustus 1973.

In 1975 wordt een deel van de werkzaamheden uitgevoerd door de firma Flentrop te Zaandam:

- de abstractuur van het Hoofdwerk wordt verhangen
- de winkelhaken van Pedaal worden verplaatst

een en ander voor een bedrag van fl. 1.750,-

In een brief van de Orgelcommissie aan de Kerkvoogden worden de werkzaamheden goedgekeurd en aanbevelingen gedaan om voorts het orgel generaal te stemmen, een storing in de Octaaf 4 vt (g') van het Hoofdwerk op te heffen en een aantal tongwerkbekers opnieuw te solderen.

Brief van de Orgelcommissie der Nederlandse Hervormde Kerk aan het College van Kerkvoogden der Hervormde gemeente te Zandvoort, gedateerd 5 maart 1975.

Bij brief van 25 juli 1979 wordt de heer Klaas Bolt te Haarlem verzocht op te treden als adviseur voor de restauratie van het orgel, welke benoeming resulteerde in een rapport van zijn hand.

In 1980 wordt een aantal van de aanbevolen werkzaamheden uitgevoerd door de firma Flentrop te Zaandam:

- de Scherp III sterk van het ovenwerk wordt vervangen door een nieuwe Gemshoorn 8vt, met een omvang van C-f'''; het grootoctaaf geplaatst op een bank tegen de achterwand van het orgel, gevoed via conducten van orgelmetaal.
- de Speelfluit 4vt van het Bovenwerk wordt vervangen door een nieuwe Open fluit 4vt.

- de Trompet 8vt van het Hoofdwerk wordt vervangen door een nieuwe Trompet 8vt, in een detaillering en factuur van Flaes.
- het oude pijpwerk wordt opnieuw geïntoneerd; veel (later aangebrachte en diepe) kernsteken worden verwijderd.

In verband met het beperkte budget wordt de rest van de werkzaamheden uitgesteld.

Na de restauratie van 1980 blijft het onderhoud van het orgel in handen van de firma Flentrop.

Conclusie

Het Knipscheerorgel in de Protestantse kerk te Zandvoort kent een bewogen historie. Na meer dan honderd jaar in de min of meer oorspronkelijke staat te hebben verkeerd, is het instrument in de jaren na 1950 veelvuldig gewijzigd.

De restauratie door de firma Van Leeuwen in 1951-1952 moet daarbij, in het licht der tijd, toch als consciëntieus worden aangemerkt; het conserveren van de dispositie van Knipscheer is daarvan het meest sprekende voorbeeld.

Met de vervanging van registers en aanpassing van het concept aan de smaak van de zogenaamde neoklassieke stijl is het orgel in de jaren na 1967 meer schade berokkend. Met de restauratie van 1980 is een eerste stap gezet op weg naar herstel van het Knipscheer concept.

De restauratie die nu in 2006 van start is gegaan zal nog verder naar de oorspronkelijke toestand leiden, o.m. door wijziging van de in 1946 aangebrachte windladen-constructie, de verschuivingen van het pijpwerk en de toonhoogteverandering.

Na deze restauratie beschikt Zandvoort vanaf maart 2008 over een fraai klinkend instrument. Prachtig geschikt voor zijn oorspronkelijke doel, de begeleiding van de gemeentezang.

Maar het is ook een feest om dit orgel te bespelen en te beluisteren tijdens de vele orgelconcerten.

Een rijksmonument dat nu weer vele tientallen jaren vooruit kan.

Hoofdstuk 3

Restauratieactiviteiten 2006-2008

Het orgel is in aanleg een zeer fraai instrument. Technisch verkeerde het instrument echter in heel slechte staat; het orgel stond niet meer te lood, waardoor er onevenredig veel spanning was gekomen in de speelmechanieken en dus in de speelaard van het orgel.

De windvoorziening van het orgel is op tal van plaatsen lek; houten lijmvbindingen hebben losgelaten en het leer is verdroogd.

De windladen functioneren niet meer naar behoren; het in 1946 aangebracht systeem met kunststof is inmiddels versleten. De kast van het orgel is verzakt, het snijwerk is op veel plaatsen gescheurd en het schilderwerk verkeert in slechte conditie.

Tenslotte is de klankgeving van het instrument nog het meest bevredigend. Door alle problematiek heen is gelukkig nog steeds de kwaliteit van de Knipscheer klank te horen ondanks de vele afgebroken orgelpijpen

(Zo was de situatie in 2006)

Er is een omvangrijk restauratieplan opgesteld en daar zijn hoge kosten mee gemoeid. Naar de mening van deskundigen is de technische staat van het orgel zodanig dat de aanpak ervan hoge prioriteit verdient. Maar het orgel is het meer dan waard om ook klanktechnisch in volle luister hersteld te worden!

De Gemeente Zandvoort, de Provincie Noord - Holland en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg hebben na zes jaar onderzoek de noodzaak tot restauratie van het orgel volledig erkend. De totale kosten werden begroot op € 320.000. De Rijksdienst heeft de totale subsidiabele restauratiekosten vastgesteld op € 184.000,-. Het restant moet door de eigenaar van het orgel worden opgebracht.

Planning en activiteiten 2006 -2008.

Vanaf september 2006 t/m maart 2008 hebben o.a. de volgende acties plaatsgevonden.

- herstel orgelkas
- herstel hang- en sluitwerk
- 2 panelen orgelkast vervangen
- asbest achterwand verwijderd en opnieuw gestukadoord
- schilderen en vergulden van het lofwerk
- herstellen van bladgoud aan biezen
- schilderwerk van de orgelkas
- frontpijpen, herstellen van steminrichtingen
- frontpijpen ronderen
- bladgoud op labia aangebracht
- pijphangers gerepareerd en bijgemaakt
- frontpijpen opnieuw stiften
- reparatie snijwerk ornamiek en enkele delen bijgemaakt
- bestrijden houtwerk met houtwormbestrijdingsmiddel
- restauratie en herbepaling magazijnbalg
- vervaardigen van nieuw reguleer gordijn
- leveren en plaatsen van een nieuwe windmachine
- vervaardigen van een nieuwe dempkist
- restaureren van de windladen
- restaureren manualen
- registerknoppen restaureren en bijgemaakt, alsmede nieuwe registerschildjes
- nieuw pedaalklavier is vervaardigd en geplaatst
- reconstructie walsborden Bovenwerk en Hoofdwerk
- 2 x nieuwe winkelbalken Hoofdwerk en Bovenwerk
- 2 x nieuwe winkelbalken Pedaal
- 3 x wellenborden Pedaal
- restauratie en vernieuwen abstraktuur
- nieuw koppelblok Hoofdwerk-Pedaal
- nieuw koppelblok Bovenwerk-Pedaal
- nieuw koppelblok Hoofdwerk Bovenwerk
- restauratie bestaande mechanieken
- nieuw registermechaniek pedaal
- nieuw registermechaniek koppelingen
- restauratie metalen pijpwerk
- restauratie houten pijpwerk

- herplaatsen Boudon 16' + vervaardigen conducten
- vervaardigen van een nieuwe Dulciaan 8'
- nieuwe kanalisatie pedaal
- nieuwe sponsels windladen
- wijziging positie laden BW en Pedaal
- nieuwe orgelbank
- nieuwe fagot 16 voets inplaats van Octaaf 8 pedaal

En tijdens de restauratie bleek dat ook de wanden van de balgenkamer gestukadoord moesten worden en het plafond geschilderd. Eveneens werd het orgelbordes voorzien van nieuwe grenen vloerdelen die grijs zijn geschilderd (de oorspronkelijke kleur). Tevens werd de complete elektra onder de vloer en wanden herzien en vernieuwd.

Ook de overloop naar het balkon werd van vloerdelen voorzien ter vervanging van de delen die door houtworm ernstig waren aangetast.

Het oksaal werd in de oorspronkelijke kleur geschilderd en tenslotte werden de antieke stoelen t.b.v. de koorleden ontdaan van oude laklagen, opnieuw geschilderd en voorzien van nieuwe zittingen..

Hierna is alles herplaatst en is het orgel geïntoneerd.

Hoofdstuk 4

De familie KNIPSCHER

De orgelmakersfamilie Knipscheer is gedurende een periode van bijna honderd jaar actief geweest in het orgelmakersvak en heeft zo mede een stempel gedrukt op de Nederlandse orgelbouw in de 19^e eeuw. De drie generaties orgelmakers droegen allen de voornaam Hermanus. Het bedrijf was al die jaren gevestigd in Amsterdam.

De stichter van het bedrijf, Hermanus I (1772-1833), ging zo goed als zeker in de leer bij Dirk Johan Baars, die een orgelmakerij had in de buurt van het toenmalige woonhuis van Hermanus aan het Kuiperspad in Amsterdam. Na het overlijden van Baars in 1796 nam Hermanus Knipscheer I het bedrijf over. Vanaf 1797 adverteerde hij met huisorgels. Hij had verscheidene orgels in onderhoud en maakte ook nieuwe orgels, o.a. voor de Oosterkerk te Amsterdam (1817), de Hervormde Kerk te Amstelveen (1818), en de Hervormde Kerk te Lisse (1822). Helaas bleef van deze orgels nauwelijks iets bewaard. Hermanus Knipscheer I had zes kinderen.

Op 28 augustus 1802 werd zoon Hermanus II geboren. In 1825, na vele jaren in de orgelmakerij van zijn vader te hebben gewerkt, ging deze een compagnonschap met zijn vader aan en zette na diens dood het bedrijf voort.

Op een gegeven moment verplaatste Hermanus Knipscheer II de orgelmakerij van de Reguliersgracht naar de N.Z. Achterburgwal (de tegenwoordige Spuistraat). Later volgden nog meer verhuizingen: in 1845 naar N.Z. Voorburgwal 548 en in 1858 naar Warmoesstraat J 592, waar Hermanus II tot zijn dood gevestigd bleef. Doordat het water van de grachten direct grensde aan de achterzijde van de panden in de N.Z. Achterburgwal en Warmoesstraat, konden de orgels en onderdelen ervan eenvoudig worden ingeladen in een schip om vervoerd te worden.

In 1837 bouwde Hermanus Knipscheer II voor de Hervormde Kerk te Sassenheim zijn eerste orgel als zelfstandig orgelmaker. Er volgden nog vele orgels, met name in de provincies Noord- en Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland. Volgens zijn meesterknecht en latere opvolger A.M.T. van Ingen bouwde Knipscheer II in totaal 32 kerkorgels, in omvang variërend van klein tot middelgroot. Daarnaast vervaardigde hij vele huisorgels en zelfs pianofortes. Ook had hij vele orgels in onderhoud en voerde hij aan verschillende orgels belangrijke herstellingen uit.

Een van de redenen voor de goedgevulde orderportefeuille van Knipscheer was de grote behoefte, die in de eerste helft van de negentiende eeuw ontstond, aan orgels voor de begeleiding van de gemeentezang. In vele kerken, waaronder ook de Kerk in Zandvoort, werd de gemeentezang geleid door een voorzanger. Dit kwam de kwaliteit vaak niet ten goede! Knipscheer heeft dit goed aangevoeld door orgels te maken die optimale begeleidingskwaliteiten bezaten en door snel te kunnen leveren: in rustiger periodes maakte hij orgels op voorraad.

In 1852 kreeg Hermanus II een gevoelige klap te verwerken. Door toedoen van de toenmalige toezichthouder op de orgels van de Hervormde Gemeente te Amsterdam, Jan Brachthuizer, verloor Knipscheer het onderhoud van de orgels in vijf Amsterdamse kerken ten gunste van de firma Flaes en Brünjes.

Wel droeg men hem een jaar later het onderhoud van de orgels in de Grote of St. Bavokerk en de Nieuwe Kerk te Haarlem op. Dat het onderhoud aan het beroemde Müller-orgel van de Grote of St. Bavokerk eervol was, bleek wel uit het feit dat Hermanus II in de jaren daarna zijn brieven tekende met: "H. Knipscheer, reparateur van het Haarlemsche Orgel".

Van links naar rechts: Hermanus Knipscheer I, II en III

Hermanus II overleed op 24 februari 1874 op 71-jarige leeftijd. Uit het huwelijk van Hermanus Knipscheer II met Maria van Seenus (geb. in 1805) werden elf kinderen geboren, waarvan vier zonen in de orgelbouw/handel werkzaam waren: Hermanus III (geb. in 1826), Hendrik Christiaan (1831), Coenraad Anthonie (1836) en Johannes Marinus (1843). Hermanus III en Hendrik Christiaan leerden het orgelmakervak bij hun vader en werden ook medefirmant van het bedrijf. In 1864 begonnen zij voor zichzelf onder de firma naam: "Gebroeders Knipscheer".

Het zal duidelijk zijn dat het bedrijf Knipscheer de grootste bloei beleefde onder Hermanus II. Zijn zonen verrichtten nog wel onderhoudswerkzaamheden, maar voelden zich blijkbaar toch meer aangetrokken tot de handel in orgels, harmoniums en piano's. Dit blijkt wel uit het feit dat het laatste kerkorgel in 1875 werd gebouwd.

Het bedrijf van Hermanus Knipscheer II werd na zijn dood in 1874 tijdelijk voortgezet door zijn weduwe, maar spoedig daarna nam de al eerder genoemde A.M.T. van Ingen, die sinds 1865 werkzaam was bij Hermanus II, het bedrijf over; hij nam ook het onderhoud over van vele orgels die Hermanus Knipscheer II had vervaardigd.

Bij de orgels van Hermanus Knipscheer II zijn klassieke en eigentijdse elementen met elkaar verweven. Bij de tweemanualige orgels paste hij altijd een opbouw met Hoofdwerk en Bovenwerk toe.

De disposities van het Hoofdwerk van de grote instrumenten vertonen een tamelijk uniform beeld met een volledig prestantenchoor, bestaande uit Prestant 8', Octaaf 4', Quint 3', Octaaf 2' en een Mixtuur, met daarnaast een Bourdon 16', een 8-voets fluit en meestal een Cornet en een Trompet 8'. Alleen op de orgels van de Oosterkerk en de Noorderkerk bevatte het prestantenchoor naast de Mixtuur ook een Scherp.

Het Bovenwerk was destijds bestemd voor de zachte en liefelijke geluiden (tijdens de interludia tussen de door de gemeente gezongen psalmregels). We vinden op het Bovenwerk altijd een Holpijp 8' en een Viola di Gamba 8'. Voorts komen ook Prestant 8' (meestal discant) en Baarpijp 8' voor. Het Bovenwerk bezat bijna altijd een Prestant 4' en een 4-voets fluit (meestal Dwarsfluit: hiervoor had Knipscheer een speciale voorkeur; op de oudere orgels Flûte travers; verder Openfluit 4'en Gemshoorn 4').

Als 2-voets register zien we aanvankelijk meestal een Octaaf, maar na 1849 disponeerde Knipscheer alleen de Gemshoorn 2' als 2-voets register op het Bovenwerk. Als het Bovenwerk een tongwerk had was dit meestal een Dulciaan 8'en een enkele keer een Vox Humana 8'.

De meeste orgels hebben een aangehangen pedaal. Aan enkele grotere orgels voegde Knipscheer een vrij pedaal toe waarop in de meeste gevallen drie stemmen gedisponeerd werden, te weten Bourdon 16', Octaaf 8'en Fagot 16'. Alleen het orgel van de Noorderkerk te Amsterdam heeft een uitgebreidere pedaalbezetting met zeven (!) stemmen.

Bezien we de fronten die Knipscheer voor zijn orgels toepaste, dan is het front van het orgel te Zandvoort karakteristiek voor Knipscheer in deze periode. Het is een navolging van een door orgelmaker J. Mitterreither in de zeventiger jaren van de achttiende eeuw toegepast fronttype (zie bijvoorbeeld het orgel van de Lokhorstkerk te Leiden, 1774).

Het front is zevendelig: een ronde middentoren wordt geflankeerd door bolle tweedelige velden (met naar buiten toe oplopende labiumlijnen), met daarnaast holle ongedeelde tussenvelden (met naar buiten toe dalende labiumlijnen). De gedeelde zijtorens zijn overhoeks geplaatst en hebben een V-vormig labiumlijn-verloop.

De Knipscheerorgels te Wormerveer, Zandvoort, Vreeland en Oostzaan bezitten deze indeling.

De kleinere orgels hebben meestal een vijfdelig front, met een ronde middentoren, vlakke gedeelde tussenvelden en ronde zijtorens.

Ruim 80 orgels werden geplaatst, waarvan slechts onderstaande Knipscheerorgels nog "in leven" zijn.

- 1835 Muiden
- 1840 Noordwijk-Binnen
- 1846 Wormerveer
- 1849 Amsterdam, Noorderkerk
- 1849 Zandvoort
- 1852 Vreeland
- 1856 Deil
- 1857 Heemskerk (NH)
- 1859 Oostzaan
- 1860 Varsseveld
- 1862 Winkel (NH)
- 1863 Baambrugge
- 1864 Warmenhuizen (NH)
- 1865 Abbekerk (NH)
- 1865 Hoge Zwaluwe (NB) *[was Noordwijk aan Zee]*
- 1865 Hoorn, Remonstrantse Kerk
- 1865 Leimuiden
- 1867 Wichmond
- 1868 Woudenberg (U)
- 1870 Hippolytushoef (NH)
- 1870 Wamel
- 1872 Kortenhoef
- 1872 St. Anna ter Muiden (Zld)
- 1873 Weerselo *[was Rijnsburg]*
- 1875 Maastricht, Parochiekerk van de Allerheiligste Verlosser
"St. Pieter op den Berg" *[was Abbenbroek]*

Bijlage 1

De restauratie van het in 1849 gebouwde monumentale kerkorgel is in periode september 2006 tot en met maart 2008 door Orgelbouwers Pels & Van Leeuwen te 's Hertogenbosch uitgevoerd en teruggebracht in de oorspronkelijke staat.

De adviezen zijn uitgebracht door Aart Bergwerff te Brielle.

De schilder- en verguldwerken zijn na historisch onderzoek weer met oorspronkelijke materialen en authentieke behandelingen uitgevoerd door De Jongh Schildersbedrijf te Waardenburg.

De Rijksdienst voor de Monumentenzorg heeft in samenwerking met de provincie Noord-Holland en de Gemeente Zandvoort samen met de giften en donaties van de niet alleen hieronder – in alfabetische volgorde – genoemden, maar ook van de vele anonymi, de restauratie mogelijk gemaakt.

Door bedrijven en instellingen:

Bazarcommissie van de Protestantse Kerk
Evenementen Cie St. Agatha Parochie
Gemeente Zandvoort
Gereformeerde kerk Zandvoort (1916-2006)
Lionsclub Zandvoort
Olga Hendring Fonds
Prins Bernhard Cultuurfonds
Radio Stiphout
Rotaryclub Zandvoort
Bruna Zandvoort
Stichting tot Behoud van het Nederlandse orgel
Hotel Hoogland

Stichting Pro Juventute
Stichting Strandkorrels
Van der Valk & Swart, Notariskantoor
Vereniging Onderling Hulpbetoon
Woningbouwvereniging EMM
Stichting J.C. Ruigrok
Stichting Hajee
Stichting Fonds de Haas
Stichting Classis Concerts
Stichting Prins Bernhard Cultuurfonds
Nederlof Repro

Door nabestaanden ter nagedachtenis van:

Brugman, dhr. J.W.
Dees, Henk
Erven K.C. van der Mije Pzn
Luijendijk, dhr. D.
Paap, dhr. V.C.

Paap-Noorderbroek, mevr. A.
Ravenhorst-Broertjes, Martha
Rij, dhr. W. van
Werff-Kramer, mevr. H.W. van der
Wijk-Koning, mevr. A.C. van

En verder door:

Ariesen-Molijn, mevr. D.J.
Arum, Corrie van
Bakels, dhr. N.
Bakels-Moison, Anthon en Josje
Balk- van Staveren, dhr. en mevr. N.

Blom, dhr. en mevr. J.
Blom, Roy en Vreni
Boer-Fledderman, mevr. E. de
Boer, dhr. P.A. de
Boéré, dhr. en mevr. F.

Bos, dhr. S. van den
 Bosman-Paap, Harm en Marijke
 Bos- van Heerde, dhr. en mevr
 Bos-Westerink, dhr. en mevr. W.R
 Bouberg Wilson, dhr. B
 Brocken, dhr. en mevr. H.
 Brugman-Dijkstra, mevr. C.R.G
 Brugman-Kerkman, dhr. en mevr. Jb
 Cense, fam. G.A.
 Deesker-van der Hoek, dhr. en mevr. G
 Dijkstra, dhr. R
 Doornekamp-Terol, dhr. en mevr. D.
 Drenth-Clasie, fam.
 Duijn, mevr. T.J. van
 Duijn-Kranz, mevr. J. J. van
 Duijves, Pastor T.W.
 Duivenbode, mevr. J.C. van
 Dukkens, Nanda
 Dukkens-Balfort
 Faber- van der Eijk, mevr. H.
 Furth-Wouters, dhr. en mevr. A.
 Gansner, dhr. H.
 Graaff-Heddema, mevr. Hilde de
 Hellemans van Hofwegen, dhr. en mevr. W.T.
 Henrion Verpoorten- Haverkamp, mevr. L.W.
 IJspeert, dhr. en mevr. C.C.
 IJspeert, Steven
 IJssennagger-van Kalken, mevr. C.
 Jansen, Michiel B.V.
 Joustra- Brokmeier, Pieter en Ankie
 Keizer- Bos, Jan en Eify
 Kerkman-de Vries, mevr. J.
 Keur-van Dongen, dhr. en mevr. E.
 Keur-Molenbeek, dhr. en mevr. M.
 Kinneging, dhr. en mevr. F.
 Knoester-Schuiten, fam
 Koning, mevr. A.M.N
 Koning-Dees, mevr. H
 Koning-Keereweier, mevr. A.M.N.
 Koningsbruggen, dhr. en mevr. Th. van
 Koningsbruggen-Drysdale, dhr. en mv. C.J. van
 Kopmeis-Stouthandel, dhr. en mevr
 Korting, mevr. E.
 Korver-Hoogerbrugge, dhr. en mevr.C.A
 Kramer- Averink, mevr. W.M. de
 Laan, dhr. en mevr. K.
 Laane-van Dijk, dhr. en mevr. A.J.
 Lamberts-Klimmert, mevr. L.A
 Lavertu, dhr. A
 Lemmens, dhr. en mevr. A.J.M
 Maris, dhr. en mevr. J.D. van
 Meulen-Heijink, Minke van der

Mije Kzn, Pieter van der
 Mije, fam. Aug. van der
 Mije, mevr. C.J. van der
 Mije, mevr. M.J. van der
 Mol-Bijvoet, dhr. en mevr
 Molenaar, Elke en Rob
 Molenaar, Frans
 Molenaar-Lammers, mevr. M
 Molijn-van den Hoek, mevr. J.W.H.
 Oderkerk-Fokker, dhr. en mevr. C
 Onel, Ed
 Paap, dhr. en mevr. J.M
 Paap, Dominee N.
 Paap-Kerkman, mevr. W.G.S.
 Paap-Terol mevr. M.J.
 Paap-van der Mije, mevr. F.M
 Paap-van der Werff, dhr. en mevr. E.
 Pasman-Romeijn, dhr. en mevr. B.
 Pendavingh, dhr. en mevr. W.
 Petegem-Kroon, mevr. H.A. van
 Piers-van der Mije, dhr. en mevr. G.A.
 Post-Feenstra, dhr. en mevr. J.
 Reijnders-van Till, dhr. en mevr. E
 Reitsma, dhr. en mevr. K.
 Reuse-Tiemersma, mevr. A.
 Rijgersma-Langenberg, mevr. B.J. van
 Rotherth, dhr. G.H.
 Sandbergen-Kerkman, dhr. en mevr. C.J.
 Sinke-den Hartog, dhr. en mevr. M.
 Stade, mevr. C.N.H.
 Stam-Lust, dhr. en mevr. C.H.
 Steenmeijer- van Rij, mevr. H.P
 Stobbelaar, Seine en Nel
 Stobbelaar-Paap, mevr. Arieaantje
 Terol, mevr. M
 Toomburg-van Herwijnen, dhr. en mevr. R.
 Trappel, dhr. J.D.R.
 Trappel, mevr. N.
 Troussel, Marijke en Wim
 Veldhuizen, dhr. en mevr. W.
 Verheij, dhr. en mevr. F.B.
 Verwijs, mevr. P.J.
 Verwijs-Koning, Dominee J en mevr. W.
 Visser, dhr. P.C.
 Vries, dhr. Dr. G. de
 Weermeijer, dhr. A.J.
 Werff-Koning, dhr. en mevr. J. van der
 Willebrand, dhr. D.
 Zuidema, mevr. T
 Zwarts-Wessel, mevr. J.J.
 Zwerver-Broersma, dhr. en mevr
 Zwieten de Blom, Gerard van
 en nog vele anonieme gevers

Verantwoording

- Archief van de Hervormde- resp. Protestantse gemeente Zandvoort
- George Hebdricus Broekhuizen Senior, "Orgelbeschrijvingen (handschrift ca 1850-1862)
Gepubliceerd als "Bouwstenen voor een geschiedenis der toonkunst in de Nederlanden 4". Uitgave verzorgd door Arend Jan Gierveld, Amsterdam 1986.
- Boekzaal der Geleerde Wereld, tijdschrift, Amsterdam, 1705-1863.
- E.G.J. Grégoir, « Histoire de l'orgue, suivre de la biographe des facteurs d'orgue et organistes néerlandais et belges », Anvers 1865, Heruitgave, 1972
- M.H. van 't Kruijs, "Verzameling van disposities der verschillende orgels in Nederland". Rotterdam, 1885, Heruitgave Amsterdam, 1959, 1972
- J. Jongepier, "Langs Nederlandse Orgels, Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht", Baarn 1977.
- G. Leegwater, "de orgelmakers Knipscheer", Utrecht 1993.
- J. Jongepier, H. van Nieuwkoop, W. Poot, "Orgels in Noord-Holland", Schoorl 1996.
- K. Bolt, "rapport over het Knipscheerorgel in de Hervormde kerk te Zandvoort", Haarlem 1979
- Aart Bergwerff, orgeladviseur, "Historisch en Technisch rapport van het Knipscheerorgel in de Hervormde kerk te Zandvoort" 2000
- foto's van o.a. H.E van Amerom
Heert-Jan van Keulen

Dank is verschuldigd aan het bestuur van de Stichting Classic Concerts Zandvoort, die in de jaren 2002 tot en met 2008 de uitgangscollecte bij Kerkpleinconcerten bestemd heeft voor de restauratie van het kerkorgel.

De restauratie van het Knipscheerorgel is onder auspiciën van het College van Kerkrentmeesters van de Protestantse kerk Zandvoort tot stand gebracht door Minke van der Meulen, Pieter Joustra en Jan Keizer.

Verantwoording

- Archief van de Hervormde- resp. Protestantse gemeente Zandvoort
- George Hebdricus Broekhuizen Senior, "Orgelbeschrijvingen (handschrift ca 1850-1862)
Gepubliceerd als "Bouwstenen voor een geschiedenis der toonkunst in de Nederlanden 4". Uitgave verzorgd door Arend Jan Gierveld, Amsterdam 1986.
- Boekzaal der Geleerde Wereld, tijdschrift, Amsterdam, 1705-1863.
- E.G.J. Grégoir, « Histoire de l'orgue, suivre de la biographe des facteurs d'orgue et organistes néerlandais et belges », Anvers 1865, Heruitgave, 1972
- M.H. van 't Kruijs, "Verzameling van disposities der verschillende orgels in Nederland". Rotterdam, 1885, Heruitgave Amsterdam, 1959, 1972
- J. Jongepier, "Langs Nederlandse Orgels, Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht", Baarn 1977.
- G. Leegwater, "de orgelmakers Knipscheer", Utrecht 1993.
- J. Jongepier, H. van Nieuwkoop, W. Poot, "Orgels in Noord-Holland", Schoorl 1996.
- K. Bolt, "rapport over het Knipscheerorgel in de Hervormde kerk te Zandvoort", Haarlem 1979
- Aart Bergwerff, orgeladviseur, "Historisch en Technisch rapport van het Knipscheerorgel in de Hervormde kerk te Zandvoort" 2000
- foto's van o.a. H.E van Amerom
Heert-Jan van Keulen

Verantwoording

- Archief van de Hervormde- resp. Protestantse gemeente Zandvoort
- George Hebdricus Broekhuizen Senior, "Orgelbeschrijvingen (handschrift ca 1850-1862)
Gepubliceerd als "Bouwstenen voor een geschiedenis der toonkunst in de Nederlanden 4". Uitgave verzorgd door Arend Jan Gierveld, Amsterdam 1986.
- Boekzaal der Geleerde Wereld, tijdschrift, Amsterdam, 1705-1863.
- E.G.J. Grégoir, « Histoire de l'orgue, suivre de la biographe des facteurs d'orgue et organistes néerlandais et belges », Anvers 1865, Heruitgave, 1972
- M.H. van 't Kruijs, "Verzameling van disposities der verschillende orgels in Nederland". Rotterdam, 1885, Heruitgave Amsterdam, 1959, 1972
- J. Jongepier, "Langs Nederlandse Orgels, Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht", Baarn 1977.
- G. Leegwater, "de orgelmakers Knipscheer", Utrecht 1993.
- J. Jongepier, H. van Nieuwkoop, W. Poot, "Orgels in Noord-Holland", Schoorl 1996.
- K. Bolt, "rapport over het Knipscheerorgel in de Hervormde kerk te Zandvoort", Haarlem 1979
- Aart Bergwerff, orgeladviseur, "Historisch en Technisch rapport van het Knipscheerorgel in de Hervormde kerk te Zandvoort" 2000
- foto's van o.a. H.E van Amerom
Heert-Jan van Keulen

Verantwoording

- Archief van de Hervormde- resp. Protestantse gemeente Zandvoort
- George Hebdricus Broekhuizen Senior, "Orgelbeschrijvingen (handschrift ca 1850-1862)
Gepubliceerd als "Bouwstenen voor een geschiedenis der toonkunst in de Nederlanden 4". Uitgave verzorgd door Arend Jan Gierveld, Amsterdam 1986.
- Boekzaal der Geleerde Wereld, tijdschrift, Amsterdam, 1705-1863.
- E.G.J. Grégoir, « Histoire de l'orgue, suivre de la biographe des facteurs d'orgue et organistes néerlandais et belges », Anvers 1865, Heruitgave, 1972
- M.H. van 't Kruijs, "Verzameling van disposities der verschillende orgels in Nederland". Rotterdam, 1885, Heruitgave Amsterdam, 1959, 1972
- J. Jongepier, "Langs Nederlandse Orgels, Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht", Baarn 1977.
- G. Leegwater, "de orgelmakers Knipscheer", Utrecht 1993.
- J. Jongepier, H. van Nieuwkoop, W. Poot, "Orgels in Noord-Holland", Schoorl 1996.
- K. Bolt, "rapport over het Knipscheerorgel in de Hervormde kerk te Zandvoort", Haarlem 1979
- Aart Bergwerff, orgeladviseur, "Historisch en Technisch rapport van het Knipscheerorgel in de Hervormde kerk te Zandvoort" 2000
- foto's van o.a. H.E van Amerom
Heert-Jan van Keulen

Verantwoording

- Archief van de Hervormde- resp. Protestantse gemeente Zandvoort
- George Hebdricus Broekhuizen Senior, "Orgelbeschrijvingen (handschrift ca 1850-1862)
Gepubliceerd als "Bouwstenen voor een geschiedenis der toonkunst in de Nederlanden 4". Uitgave verzorgd door Arend Jan Gierveld, Amsterdam 1986.
- Boekzaal der Geleerde Wereld, tijdschrift, Amsterdam, 1705-1863.
- E.G.J. Grégoir, « Histoire de l'orgue, suivre de la biographe des facteurs d'orgue et organistes néerlandais et belges », Anvers 1865, Heruitgave, 1972
- M.H. van 't Kruijs, "Verzameling van disposities der verschillende orgels in Nederland". Rotterdam, 1885, Heruitgave Amsterdam, 1959, 1972
- J. Jongepier, "Langs Nederlandse Orgels, Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht", Baarn 1977.
- G. Leegwater, "de orgelmakers Knipscheer", Utrecht 1993.
- J. Jongepier, H. van Nieuwkoop, W. Poot, "Orgels in Noord-Holland", Schoorl 1996.
- K. Bolt, "rapport over het Knipscheerorgel in de Hervormde kerk te Zandvoort", Haarlem 1979
- Aart Bergwerff, orgeladviseur, "Historisch en Technisch rapport van het Knipscheerorgel in de Hervormde kerk te Zandvoort" 2000
- foto's van o.a. H.E van Amerom
Heert-Jan van Keulen

Dank is verschuldigd aan het bestuur van de Stichting Classic Concerts Zandvoort, die in de jaren 2002 tot en met 2008 de uitgangscollecte bij Kerkpleinconcerten bestemd heeft voor de restauratie van het kerkorgel.

De restauratie van het Knipscheerorgel is onder auspiciën van het College van Kerkrentmeesters van de Protestantse kerk Zandvoort tot stand gebracht door Minke van der Meulen, Pieter Joustra en Jan Keizer.